

Lärarytbildningen
Uppsats 15 hp
SSV71L (Svenska 91-120hp), Svenska IV, moment 3
Vårterminen 2009

Pojken, trollen och den vackra lilla prinsessan.

En jungiansk analys av Walter Stenströms konstsaga *Pojken och trollen eller äventyret.*

Handledare
Sigurd Rothstein

Författare
Henrik Rosander

Pojken, trollen och den vackra lilla prinsessan.

En jungiansk analys av Walter Stenströms konstsaga *Pojken och trollen eller äventyret*.

Abstract

Uppsatsens syfte är att förstå Walter Stenströms konstsaga *Pojken och trollen eller äventyret*, med hjälp av Carl Gustav Jungs psykologi, och utifrån Jungs psykologi analysera eventuella allmänmännsliga drag i sagan. Analysen av sagan bygger på en hermeneutisk grund, varpå texttolkningen utgår från närläsning som metod, som innebär att texten detaljstuderas.

Analysen visar att sagan kan tolkas ur ett vuxenpsykologiskt perspektiv, där olika arketytiska symboler är frekventa, och som i sin tur svarar mot olika psykiska utvecklingsförlopp. Kungen symboliserar individens medvetna sida, och drottningen den omedvetna sidan. Trollen symboliserar individens bortträngda emotioner, och prinsessan symboliserar individens innersta kärna, som med Jungiansk terminologi benämns som Självvet. Pojken i sagan symboliserar den arketytiske hjälten som befriar och återställer balansen inom individen.

Analysen visar också att sagan kan tolkas utifrån ett barnpsykologiskt perspektiv, där de arketytiska symbolerna fungerar som projektionsobjekt. Barnet kan då projicera sina emotioner på dessa projektionsobjekt, vilket i sin tur leder till att barnet lättare kan sortera i sin inre värld. Analysen visar även att sagans arketytiska symboler kan hjälpa barnet att stärka sin egen Jagutveckling.

Ämnesord:

Jung, arketyper, Självvet, symboler, Stenström, kungen, prinsessan, hjälten, trollen, styvmor, närläsning

Förord

Med detta förord vill jag tacka Sigurd Rothstein för god handledning. Jag vill också rikta ett stort tack till min pappa Leif för att han oavbrutet läste sagor för mig för 25 år sedan.

Innehåll

1. Inledning	5
1.1 Syfte	5
1.2 Problemprecisering	5
1.3 Metod.....	6
1.4 Författarbiografi	6
1.5 Handlingsreferat.....	7
2. Forskningsbakgrund	8
2.1 Jungs analytiska psykologi	10
2.1.1 Medvetet och omedvetet.....	10
2.1.2 Arketyper	11
2.1.3 Skuggan	14
2.1.4 Självet	15
2.1.5 Symbol	17
3. Sagans personal och platser	18
3.1 Kungen och drottningen.....	18
3.2 Pojken	19
3.3 Skogen	21
3.4 Trollen	22
3.5 Berget.....	23
3.6 Prinsessan	23
4. Analys	24
5. Sammanfattande diskussion	35

Källförteckning

1. Inledning

Sagor finns i de flesta kulturer och många sagor innehåller teman som är viktiga för människan, vilket är en av anledningarna till att sagorna lever vidare århundrade efter århundrade. En klassisk folksaga har förmågan att omvandla stora livsfrågor och komplicerade psykiska processer till ett enkelt bildspråk, som många förstår. Folksagan hjälper därför människan att bearbeta sina känslor inför dessa livsfrågor, på ett sätt som tilltalar både barn och vuxna.¹

Inom djuppsykologin används folksagan för att spegla psykiska processer och enligt Carl Gustav Jung, söker människan utveckling och helhet genom hela livet, vilket sagan vanligtvis speglar på sitt eget förtrollande sätt.² Intresset för Jungs teorier har funnits hos mig sedan några år tillbaka, men intresset för sagor började redan för 25 år sedan, på den tiden då min pappa läste sagor för mig. Favoritsagan hette *Pojken och trollen eller äventyret* och den berättades kväll efter kväll. Intresset för Jungs teori tillsammans med favoritsagan ledde fram till den här uppsatsen, som är en sagoanalys utifrån ett jungianskt perspektiv.

1.1 Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att förstå Walter Stenströms konstsaga *pojken och trollen eller äventyret* utifrån en begreppsapparat hämtad från Carls Gustav Jung, och med hjälp av denna begreppsapparat analysera sagans djuppsykologiska betydelse.

1.2 Problemprecisering

För att nå syftet används följande frågor:

1. På vilket sätt kan vi förstå *Pojken och trollen eller äventyret* utifrån den jungianska psykologin?
2. Innehåller *Pojken och trollen eller äventyret* några symboler av allmänmänsklig karaktär, och hur kan vi förklara dessa eventuella symboler utifrån den jungianska psykologin?

---

¹ Högberg, Åke, *Symboler, sagor, metaforer : och deras användning i terapi* (1984), sid. 24-26.

² Brudal, Paul Jan , *Sagan och det omedvetna språket* (1986), sid 24.

1.3 Metod

De psykologiska begreppen som används i analysen, är hämtade ur Jungs lära. I så stor utsträckning som möjligt används primärkällor, i annat fall används sekundärkällor. Sagan som analyseras är hämtad ur Walter Stenströms sagosamling *Vem gnaver på min gullost*, som utkom för första gången 1921. Analysen av *Pojken och trollen eller äventyret* bygger på en hermeneutisk grund, som innebär texttolkning. Den hermeneutiske forskaren närmar sig texten subjektivt utifrån sin egen förförståelse. De tankar, intryck och känslor som forskaren har, är en tillgång och inte ett hinder för att tolka och förstå texten. Hermeneutikern utgår från ett holistisk perspektiv, vilket innebär att forskaren pendlar mellan del och helhet för att nå fram till en så fullständig förståelse som möjligt.³

Analysen gör inga anspråk på att vara objektiv i den bemärkelse att den vill bli upphöjd till allmän teori, utan poängen är snarare det unika i tolkningen som sådan. Ändå gör analysen anspråk på att vara objektiv i den bemärkelse att den använder sig av vedertagna begrepp för att därigenom försöka lyfta fram det allmänmänskliga i sagan. Detta i sin tur ökar den objektiva kvaliteten. Vid analysen av sagan används en metod som kallas för närläsning och begreppet är en försvenskning av engelskans *Close Reading*. Närläsningmetoden analyserar en text genom att detaljstudera den. Vid närläsning bearbetas stycke för stycke, rad för rad eller ord för ord.⁴ I analysen läggs ingen vikt på konstnsagan som sådan, utan det primära är att förstå och tolka sagan utifrån den jungianska psykologin, och därigenom se om sagan innehåller några allmänmänskliga symboler.

1.4 Författarbiografi

Axel Walter Stenström var teaterman och författare. Han föddes 1881 och dog 1926. Han tog studentexamen 1900 i Gävle och studerade vid Stockholms högskola 1906. Han arbetade därefter i Tyskland som teaterkritiker och när han återvände till Sverige startade han Skådebanan, ett teaterföretag, vars syfte var att nå människor som normalt sett inte kom i kontakt med teater. Hans teaterföretag turnerade runt om på landsbygden och det spelades både Strindberg och Ibsen.⁵ Idag finns det nio regionala Skådebanor, från Skåne i söder till Norrbotten i norr. Idag innehåller rörelsen allt från teater, musik, dans, konst, film, litteratur

---

³ Runa Patel & Davidson, Bo, *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning* (2003), sid. 29-30.

⁴ Lundqvist, Ulla, *Begrundad läsning* (1987), sid. 8-9.

⁵ Hildebrand, Bengt & Wieselgren, Oscar, *Svenska män och kvinnor – biografisk uppslagsbok* (1954), sid. 217

och annan kulturell verksamhet.⁶ Stenström översatte *Bröderna Grimms sagor* till svenska, men skrev också flera sagor och pjäser på egen hand. Han tillhörde de författare som i början av 1900 talet skrev konstssagor i kalendrar och jultidningar för barn. Han skrev också barndramatik och blev mest känd för sin pjäs *Årsexamen i Ruskaby skola*. Andra av hans verk är: *Vem gnaver på min gullost?*, *Lurifax och Spjuvern*, *Prinsessan som inte ville äta havresoppa*, *Pepparkaksgubbarna i pepparkaksskrinet*, *Pojken och trollen eller äventyret* och *Drummelbergs husdräng*.⁷

1.5 Handlingsreferat

Sagan handlar om en pojke som vill ut på äventyr. Pojken är son till portvaktaren och landet han bor i har drabbats av sorg, eftersom drottningen har dött. Kungen, prinsessan och folket sörjer den avlidna drottningen. En dag får prinsessan en styvmor som flyttar in i slottet tillsammans med sin dotter. Alla tror att den nya drottningen är en häxa, men ingen vet riktigt säkert. En dag är prinsessan försvunnen efter att hon varit ute och plockat blommor på en äng. Landet lamslås ytterligare av sorg och vissa tror att det är den nya drottningen som har trollat bort prinsessan, men ingen vet riktigt säkert.

Pojken beger sig iväg mot skogen för att söka sig ett äventyr och han ropar efter äventyret, men får inget svar. Från skogen hörs det olika ljud och det börjar prassla bland löv och kvistar, men pojken är inte rädd, eftersom han har gott samvete och då behöver man inte vara rädd. Plötsligt dyker det upp ett troll som kallar sig för Store-bror och han är den äldsta av tre bröder. Han är ful som stryk med långa ludna ögon som nästan släpar i marken. Pojken frågar vad som finns i trollets säck och får som svar att den är full med silverkorn och en läcker snok. Dessa saker ska prinsessan få som present, eftersom Store-bror vill gifta sig med henne. Pojken frågar vad det är för en prinsessa, men får som svar att han ska passa sig för att snoka, om han inte vill bli borttrollad.

Trollet försvinner in i skogen och efter en stund kommer ett nytt troll lunkandes. Det är Mellan-stor och även han är ful som stryk. Han har gullkorn tillsammans och en grön groda i sin säck, som prinsessan ska få. Pojken får inget svar på vem prinsessan är utan trollet försvinner hastigt iväg. Snart dyker det upp ytterligare ett troll och det är Lille-bror, som också är ful som stryk, men när han försvinner in i skogen, så följer pojken efter trollet,

---

⁶ <http://www.sodra.skadebanan.se>

⁷ Furuland, Lars&Orvig, Mary, *Vem är vem – i barn och ungdomslitteratur en* (1984), sid. 231.

eftersom han är ute efter ett äventyr. Pojken vandrar genom skogen och till slut kommer han fram till trollslottet, som är ett högt berg och djupt därinne i berget hålls den vackra lilla prinsessan fången. Pojken börjar klättra upp på bergets vägg och finner till slut en liten lucka som han kan kika ner i berget, och där ser han henne. Prinsessan är vacker med långt ljust hår och hon sitter på en bädd av mjuk mossa. Ensam och övergiven sitter hon tårögd och blickar upp mot fönstergluggen.

Trollmor och hennes tre söner kommer in till prinsessan med ett glatt humör, eftersom det nalkas bröllop. Prinsessan tvingas att välja en utav dem men hon kan inte välja, utan hennes tårar blir bara större och större. Trollmor berättar för sina söner att det enda som trollen behöver vara rädda för är en trollformel, som läses av en pojke som inte är rädd för troll och mörker. Pojken ligger och tjuvlyssnar och hör varenda ord av trollformeln, vilket gör att han kan uttala den och befria prinsessan.

Hemma i kungariket har den nya drottningen och hennes dotter tagit över makten och de har förhäxat kungen som sitter och leker i ett hörn som en liten baby. Drottningen har befallit att en ceremoni ska hållas, eftersom styvdottern ska bli den nya prinsessan som ärver hela kungariket. Det var drottningen som rövade bort den riktiga prinsessan och satte henne i trollslottet. Precis när kröningen är i gång så kommer det en kortege rullandes längs vägen. Längst fram sitter portvaktarens son och bredvid honom sitter den riktiga prinsessan. Efter dem följer vagn efter vagn lastade med silver, guld och ädelstenar. Drottningen blir grön i huvudet men folket jublar. Äventyrspojken återvänder som en hjälte och han driver bort de båda trollen med sin trollformel, vilket leder till att förtrollningen på kungen bryts och därmed kan prinsessan återförenas med kungen. Alla är glada och folket jublar av lycka. Som belöning får pojken gifta sig med prinsessan och ärva hela kungariket. Så slutar sagan.

2 Forskningsbakgrund

Vetenskapligt intresse för sagor började på 1800-talet då Jakob och Wilhelm Grimm började samla in folksagor. Ordagrant skrev de ner sagor, så som de berättades av människor i deras omgivning. Deras insamling resulterade i den världsberömda sagosamlingen, som på svenska bär titeln *Barn och folksagor* (1871). I många länder började människor samla in sina viktigaste folksagor och detta ledde till att sagointresset ökade. Konstsagorna uppstod som en följd av detta sagointresse. Skillnaden mellan en folksaga och en konstsaga är, att folksagan

härstammar från muntliga berättelser, medan konstnsagan kan bindas till en författare. Några av våra mest kända konstnsagoförfattare är Hans Christian Andersen, August Strindberg och Astrid Lindgren. I och med att sagointresset ökade runt sekelskiftet, så växte det fram olika sagotolkningsinriktningar. Den litterära inriktningen undersökte skillnaderna mellan olika sagor, i anknytning till berättelsetyp, handling och klassiska drag. Metoden inom den litterära skolan var att jämföra till exempel hjälten i sägnen med hjälten i den klassiska sagan. Max Luthi var en av föregångarna till sagotolkning och han ägnade hela sin forskning åt sagolitteratur. I *Det var en gång: om folksagans väsen* (1994) analyserar han olika folksagor och belyser sagornas symbolik. Ytterligare en förgrundsfigur till sagotolkning är Vladimir Propp som analyserade ett antal ryska folksagor i början på 1900-talet. I *Sagens morfologi* (1971) delar han upp folksagorna i små undersagor i vilka han finner 31 funktioner som är bärande enheter i sagorna. Enligt Propp finner vi dessa funktioner i allt från sagor, filmer och tv-program.

När det gäller den djuppsykologiska litteraturen så har det skrivits väldigt mycket. Sigmund Freud är den som står som portalfigur för psykologin. Freuds teorier har haft en betydande roll i den västerländska kulturen, både inom psykologi, konst och litteratur. I *The occurrence in dreams of material from fairy tales* (1913) beskriver han hur stor betydelse sagorna har för barnet. Han menar att barnets favoritsaga ger de vuxna en klar inblick i barnets intressen och problem, eftersom favoritsagan ofta är starkt emotionellt laddad. Vidare menar Freud att folksagorna har stor betydelse inte bara för barnet utan även för den vuxne, som när den läser sagorna för barnet också kommer i kontakt med sina egna ouppklarade känslorelationer från barndomen.

Carl Gustav Jung verkade samtidigt som Freud och de båda var till en början nära vänner och kollegor, men efter meningsskiljaktigheter gick Jung sin egen väg och bildade den analytiska psykologin, även känd som den jungianska psykologin. Jung författade hela sitt liv och hans samlade verk omfattar 20 band. I *Människan och hennes symboler* (1992) redogör han för sin teori om symbolernas betydelse och vilken roll de spelar i vårt liv, samt hur dessa blir synliga i världens olika myter och sagor. I *Arketyper och drömmar* (1995), beskriver han sin arketypteori, och förklarar hur det kollektivt omedvetna är gemensamt för människan, oberoende ras, kultur och religion. Jolanda Jacobi var en av Jungs kollegor och har i sin bok *C G Jungs psykologi* (1973), kartlagt och utvärderat Jungs teori. När det gäller sagotolkning så har en av Jungs egna studenter och senare kollega Marie-Louise von Franz varit den mest

uppmärksammade. Hon var Jungs forskningsassistent och har skrivit över tjugo böcker, som i stort är en direkt fortsättning på Jungs arbete. I *Sagotolkning* (1987) visar hon hur man kan närma sig sagor utifrån ett jungiansk perspektiv. I *Sökandet efter Självet* (1977) koncentrerar hon sig på sagor med Självet i focus och hon sammanfattar här sagor från olika länder där sagans kärna döljer den hemliga skatten, det vill säga Självet. I *Skuggan och det onda i sagan* (1994) behandlar hon skuggans problem i sagan och hon belyser den både utifrån ett individuellt och ett universellt perspektiv. Hon bearbetar även hur olika länders sagor belyser det onda samt huruvida sagorna innehåller några etiska problem.

Barnpsykologen Bruno Bettelheim har i sin bok *Sagens fötrollade värld: folksagornas innebörd och betydelse* (1980), undersökt folksagorna utifrån ett barnpsykologiskt perspektiv. Här beskriver han hur sagan talar till barnets omedvetna utan att barnet vet om det. Sagan gestaltar barnets omedvetna rädsla och lindrar den, och därför har sagan en läkande och helande funktion, utan att barnet förstår vad som hänt. I Sverige verkar psykologen Åke Högberg i Göteborg, och han använder sagor i terapi som ett sätt att stärka intuition, kreativitet och inre helande. I *Symboler, sagor, metaforer: och deras användning i terapi* (1984) visar han vilken stark terapeutisk funktion sagorna har och vilken förmåga de har att sätta igång människors fantasi. I *Att utvecklas med symboler* (1996) beskriver han hur symbolerna i sagan kan hjälpa både barn och vuxna att läka gamla sår och hitta nya utvecklingsvägar, som leder dem till sitt sanna Jag och en känsla av mening med livet.

2.1 Jungs analytiska psykologi

Skälet till att Jungs analytiska psykologi presenteras är för att läsaren ska få en helhetsbild över området. Det behövs teoretiskt stöd för tolkningen och analysen av sagan, så därför är den här delen oundviklig. Jag är medveten om att Jungs teorier kan uppfattas som kontroversiella, och att hans tankar och teorier ibland står i konflikt med den etablerade vetenskapen. Detta har dock inte hindrat mig från att använda några utav hans mest kända begrepp.

2.1.1 Medvetet och omedvetet

Enligt Jung har varje människa en medveten och en omedveten sida. Jacobi (1980) förtydligar Jungs tanke om det mänskliga psyket när hon beskriver det som ett gigantiskt isberg, där toppen av isberget är vårt medvetande. I centrum av vårt medvetande finns Jaget och via Jaget

vareblir vi vår omvärld. Jaget registrerar intryck från den yttre världen via de fem sinnesorganen samtidigt som det uppfattar den inre världen via tankar och känslor. Jaget är också den delen som vi identifierar oss med och som vi kan kontrollera och visa upp för omvärlden. Eventuella hot som kommer från den yttre eller inre världen kan medföra skador på Jaget.⁸

Håller vi kvar bilden av det mänskliga psyket som ett stort isberg, så befinner sig det omedvetna under vattenytan och utgör därför en betydligt större massa. Psykologiskt sett så delar Jung upp det omedvetna i det personligt omedvetna och det kollektivt omedvetna. I det personligt omedvetna finns upplevelser och händelser som vi trängt bort, eftersom de har varit för smärtsamma för Jaget att ta itu med. Här hittar vi våra trauman, rädslor och obearbetade sorger. Det obehagliga innehållet kan skapa komplex, dvs. emotionella idéer som avskilts på grund av traumatiska minnen. Men i det personligt omedvetna döljer sig också undanträngda positiva talanger som skulle kunna berika vår personlighet, om de hade fått bli medvetna. Vägen till personlig utveckling och mognad går via integrering av dessa undanträngda händelser och känslor, det vill säga genom att förena de undanträngda händelserna med vår medvetna personlighet.⁹

Vidare kan vi föreställa oss hur isberget under ytan, till slut når havsbotten, som i sin tur står i förbindelse med fastlandet och all övrig mark. Psykologiskt sett så rör vi oss djupare ner i psykets mörka inre och här finns lager som Jung kallar för det kollektivt omedvetna. Dessa lager har inte formats under vår livstid, utan under årtusenden som den mänskliga rasen har existerat. I dessa lager finns allmänmänskligt innehåll, som är nedärvt i vår hjärnstruktur. Innehållet kommer ur mänsklighetens typiska reaktionssätt sedan urbegynnelsen, t ex oro, fara, förhållandet mellan man och kvinna, mellan barn och förälder, mellan faderliga och moderliga gestalter, attityden till hat och kärlek, födelse och död och till den ljusa och mörka sidan.¹⁰

2.1.2 Arketyperna

Jung fann i sina patienters drömmar och i psykotikers hallucinationer olika bilder som ständigt återkom och som han till en början inte förstod. När han började söka efter ur bilden

---

⁸ Jacobi, Jolanda, *C G Jungs psykologi* (1973), sid. 18.

⁹ Caisson, Gunilla, *Drömmens drakar & demoner* (1999), sid. 16-17.

¹⁰ Jacobi, Jolanda, *C G Jungs psykologi* (1973), sid. 18-23

till dessa bilder, målningar och dagdrömmar som patienter spontant producerat, så fann han stora likheter mellan dessa och forntidens myter och religioner, den buddhistiska konstens mandalor, alkemisternas symbolik och antikens symboler. Han menade, att detta knappast kunde vara en slump. Visserligen var dessa bilder aldrig identiskt lika, men deras grundform var likartad. Denna grundform kallar han för arketyper. En sådan arketyper är till exempel skapelse, undergång, död, pånyttfödelse, eller också hjälten som besestrar ondskan. Vidare menar Jung att arketyperna ligger i oss precis som generna, men det betyder inte att en bestämd saga eller myt skulle vara nedärvd, utan istället att vi har en tendens att skapa en viss typ av saga eller myt. I detta kollektivt omedvetna, gemensamt för varje människa, finns alltså arketyperna.¹¹ Jung förklarar hur han tänker sig arketyperna:

Med den termen avser jag former eller bilder av kollektiv natur, vilka förekommer i stort sett över hela jordklotet. De arketyperiska motiven härstammar troligtvis från de präglningar i det mänskliga psyket som inte bara finns där pga. tradition och migration utan också är nedärvda.¹²

Människan kan inte uppleva arketyperna själva, eftersom de finns utom vårt räckhåll i det kollektivt omedvetna. Vad vi upplever är istället arketyperiska bilder i vårt personligt omedvetna. Bilderna härstammar i sin tur från de arketyper som finns längre ner i de kollektiva skikten. Ett nyfött barns förmåga att suga är arketyperiskt, liksom att le, rynka pannan och gråta. Alla dessa egenskaper och beteenden som gör oss mänskliga.¹³ Att arketyperna är inbyggda i människan på det här sättet förklarar varför man kan finna liknande sagor, folktro och legender oberoende av kultur. Motiven är då oftast symboler ur hela mänsklighetens historia, vilket gör att vi kan sluta oss till att de djupaste skikten är involverade.¹⁴ När den arketyperiska bilden ses inifrån, dvs. i den subjektiva själens rum, så kan den visa sig som numinös, dvs. som en uppenbarelse av andlig betydelse. Den kan sätta subjektet i ett tillstånd av gripenhet. Den omedvetna sidan är därför vår tillflykt och hjälp i livets skakande händelser, om vi förstår och kan umgås med den. Därför kan arketyperna förändra och till och med vända upp och ner på vår medvetna inställning.

---

¹¹ Geels, Anton, *Den religiösa människan* (1999), sid.372.

¹² Jung, Carl Gustav, *Arketyper och drömmar* (1995), sid. 260.

¹³ Pascal, Euqen , *Jung i våra liv: praktisk tillämpning av Jungs teorier* (1993), sid. 103.

¹⁴ Jacobi, Jolanda, *C G Jungs psykologi* (1973), sid. 52–55.

Arketyperns utseende ser olika ut beroende på vilken kultur de dyker upp i, men de är i grund och botten samma universella arketyper, dvs. mänsklighetens typiska sätt att uppfatta och reagera sedan urminnes tider.¹⁵ På det här sättet återupprepar sig arketyperna gång på gång och producerar ständigt likartade mytiska idéer. Bland de arketyperiska motiv som ofta framträdde hos Jungs patienter fanns: skuggan, modern, barnet, den gamle vise, hjälten och Självet. Dessa arketyper visar sig oftast i personifierad form, men även som objekt, abstrakta figurer, eller platser kan vara uttryck för dem.¹⁶

De arketyperiska motiven hittar vi alltså i mytologier, sagor och religiösa traditioner. Några av dessa myter är Prometheus som rövar bort elden, Herkules som dräper odjuret, de många skapelsemyterna, syndafallet, jungfrufödseln, hjälten seger över odjuret, och sönderstyckandet av Osiris. Dessa myter berättar om mänsklighetens eviga erfarenhet av solnedgång och återfödelse. Jung menar, att myterna framställer psykiska förlopp, omgjorda till symboliska bilder. Andra arketyperiska innehåll är, ormen, fisken, sfinxen, världsträdet, den stora modern, den förtrollande prinsen, den eviga ynglingen, magikern och paradiset.¹⁷ Att vi är omedvetna och okunniga om det här, är vad som orsakat mycket av vårt mänskliga lidande.¹⁸ Jung säger:

Arketyperna var, och är fortfarande, levande psykiska krafter som kräver att bli tagna på allvar, och de har ett märkligt sätt att försäkra sig om sitt inflytande. De har alltid givit beskydd och frälsning, att kränka dem leder till de faror för själen som vi känner från primitiva människors psykologi. Dessutom är de alltid den orsak som ligger bakom neurotiska och till och med psykologiska åkommor, varvid de beter sig som försummade eller till och med misshandlade fysiska organ.¹⁹

Det är med andra ord förenat med stor fara att skada arketyperna och det föreligger en direkt koppling till neuros och psykisk störning. Där den rationella inställningen härskar där förlorar arketyperna sin magiska kraft och töms på innehåll. Människan lämnas därmed hållningslös och hjälplös, åt slumpen i den inre och den yttre världen.²⁰

---

¹⁵ Pascal, Eugen , *Jung i våra liv: praktisk tillämpning av Jungs teorier* (1993), sid. 108.

¹⁶ Wulf, David, *Religionspsykologi* (1993), sid. 261-263.

¹⁷ Jacobi, Jolanda, *C G Jungs psykologi* (1973), sid. 59.

¹⁸ Pascal, Eugen , *Jung i våra liv: praktisk tillämpning av Jungs teorier* (1993), sid. 109-116.

¹⁹ Jung, Carl Gustav, *Arketyper och drömmar* (1995), sid. 163.

²⁰ Jacobi, Jolanda, *C G Jungs psykologi* (1973), sid. 61.

2.1.3 Skuggan

Skuggan är en arketypisk figur som Jung fann frekvent hos sina patienter, och den är det negativa och mörka inom individen, dvs. de outvecklade sidorna i hennes personlighet. Skuggan byggs upp av alla de dåliga egenskaper som individen vill förneka hos sig själv, inklusive djuriska tendenser som vi ärvt från våra förmänskliga förfäder.

Alla människor har en skugga och ju mer den avskiljs från det medvetna livet, desto mer kommer den att kompenseras i det omedvetna, där den växer och blir till demoniska krafter. Den oidentifierade skuggan projiceras på personer eller grupper, vilka blir bärare av de omogna, onda och bortträngda egenskaper som i själva verket är delar av individens eget psyke. Jung säger:

Det är ofta tragiskt att se hur uppenbart en människa förstör livet för sig själv och andra men inte för allt i världen kan inse i hur stor utsträckning hela tragedin utgår från honom själv och ständigt finner näring och underhåll hos honom.²¹

Vi är alltså benägna att ställa till med mycket lidande men inte alls lika benägna att se till våra egna brister och tillkortakommanden. Initialt kan man tro att skuggan är ond. Men skuggan är inte ond, den är endast något primitivt och missanpassat. Absolut inte ond. Den rymmer också barnsliga och primitiva egenskaper, som skulle kunna ge liv åt individens tillvaro. Men istället bygger vi upp oss på regler, fördomar och på vår persona, som hindrar psykets utveckling. Om man lyckas bli medveten om någon svaghet så har man chansen att korrigera den, men om den trängs bort korrigeras den aldrig.

Vidare skiljer Jung på två olika typer av skugga: den personliga skuggan och den kollektiva skuggan. Den personliga skuggan rymmer de drag hos individen som inte kommer fram i individens liv.²² Normalt ser man den personliga skuggan som ett andra jag, som skapar hinder för individen. Den negativa skuggan står för uppdämd energi, där energin beror på ständig bortträngning. Under livets gång samlas mer och mer skuggmaterial och det uppstår en allvarlig spänning mellan jaget och det bortträngda materialet. Att ta itu med skuggan är fruktansvärt svårt eftersom den står i stark konflikt med personas ideal. Att ta itu med sin skugga möts i allmänhet av ett oerhört motstånd från Jaget och persona. Därför är det mycket

---

²¹ Jung, Carl Gustav, *Aion: om Självet's symbolhistoria* (2000), sid. 25.

²² Jacobi, Jolanda, *C G Jungs psykologi* (1973), sid. 136-138.

lättare att fortsätta projicera skuggmaterialet på andra och skylla sina brister på dem. För att individen ska utvecklas och gå mot helhet, måste hon bli medveten om sin egen skugga. Först måste hon inse att naturen består av motsatser, med positiva och negativa sidor och istället för att försöka utplåna det negativa bör hon närma sig det. Om hon går med på det blir hon förmodligen genast mindre upprörd och tränger därför inte undan sina negativa krafter. Projektionen upphör.²³ En människa som återtar sina projektioner har visserligen fått nya problem och konflikter, men hon säger inte längre att de gör det och det, att det är de som gör fel eller att man måste bekämpa dem. En sådan människa vet, att vad som helst som är galet i världen också är det hos henne själv. Om hon lär sig att bli färdig med sin egen skugga, har hon gjort något verkligt för världen.²⁴

Den kollektiva skuggan kan projiceras av ett helt land, på t ex zigenare, muslimer, kommunister, eller judar. Det som är främmande för oss förstår vi inte, och det vi inte förstår blir vi rädda för, och det vi blir rädda för det har vi lätt att hata, och det som vi hatar det blir till en demon, som vi projicerar på andra.²⁵ I konsten är skuggan ett omtyckt och ofta använt motiv, varpå konstnären hämtar sina motiv och sin näring ur djupet av det omedvetna. Därför berör konstnären i sin tur sin publiks omedvetna. Detta är hemligheten. Det är de bilder och gestalter som dyker upp ur hans omedvetna som talar så mäktigt till människorna, varpå människorna själva inte förstår varför de berörs.²⁶

2.1.4 Självet

Av alla de arketyper som Jung nämner, är Självet den viktigaste. Det är den centrala arketyper som sammanför motsatser och bringar helhet. Man bör inte försöka få grepp om Självet med intellektet utan med hjärtat. Det är Självet som vet vad vi är avsedda att bli och försöker ta oss dit. Jagets uppgift är att ta oss genom livet, men Jaget får inte gripas av hybris och tro att det är herre på täppan. Jaget måste förr eller senare ge upp och relatera till djupare krafter. Detta visar sig tydligast i livets olika kriser. I krisen ställs individen oftast inför en identitetskris. Vem är jag egentligen? Vart är jag på väg? Här har Jaget och Självet kommit i konflikt med varandra. Jaget har varit fullt upptaget med att ta sig fram i livet, så en dag blir det stopp, som att stå framför en vägg. Jaget kommer inte längre, som om Självet säger stopp. Vi tvingas nu ner till djupare skikt inom oss, vilket gör att krisen också kan ses som något

---

²³ Pascal, Euqen, *Jung i våra liv: praktisk tillämpning av Jungs teorier* (1993), sid. 158-163.

²⁴ Jacobi, Jolanda, *C G Jungs psykologi* (1973), sid. 139.

²⁵ Pascal, Euqen, *Jung i våra liv: praktisk tillämpning av Jungs teorier* (1993), sid. 170.

²⁶ Jacobi, Jolanda, *C G Jungs psykologi* (1973), sid. 134-135.

konstruktivt. Vi fördjupar oss i oss själva och söker efter vår sanna identitet.²⁷ För att bli hela måste vi göra oss nakna och söka Självet, men vi är aldrig så sårbara som när vi öppnar oss och visar sidor som vi vanligtvis inte visar. När det händer hör vi också en röst som säger att vi ska vara på vår vakt så vi inte blir lurade. Någonstans i denna ömtåliga sårbarhet finns Självet, fröet till det vi en gång var menade att bli. Självet brukar symboliseras av något skört och så bräckligt att det måste skyddas. Det kan vara en liten blomsterknopp, en fågelunge, eller en pärla. Det är det dyrbaraste vi har och därför skyddar vi det till vilket pris som helst.²⁸

Symboler är det språk som Självet använder och symboler kan alla förstå oavsett härkomst, kultur eller språk, men Självet kan bara uppfattas intuitivt. Symbolerna för Självet vill visa på hur motsatserna blir till en enhet. Den enklaste symboliska formen för Självet är en cirkel. En cirkel är något helt och komplett. Den är också en arketyp, som är allmängiltig för de flesta kulturer. Hos vanliga människor kan cirkeln dyka upp i drömmar och spontant målade bilder. Det är oftast människor som har klarat av att hantera ett gammalt trauma eller lyckats integrera en dold sida hos sig själv. Dessa människor har då tagit ett steg mot att bli mer hela. Vid dessa tillfällen kan cirkeln komma till dem, som en symbol för Självet, och som ett tecken på att de är på rätt väg. Det väsentliga med symboler för Självet är deras förmåga att återställa en ordning och harmoni i psyket. När dessa bilder dyker upp ur det kollektivt omedvetna och sipprar igenom det personligt omedvetna och påverkar vårt jagmedvetna, så uppstår en känsla av djup och bestående frid. Dessa befriande upplevelser är samtidigt upprörande och omskakande, därför beskrivs de många gånger som gudomliga upplevelser.²⁹ Dessa krafter kan vi inte styra med vår vilja och det är därför naturligt att individen som erfar dem antar att de har drabbats utifrån.³⁰ Jaget får härmed underkasta sig Självet och låta Självet bestämma vilken väg Jaget ska gå. Om Jaget låter sig styras av Självet, så uppstår en ny frihet för individen, nya vägar i livet öppnas, som förut varit stängda. Jaget har nu kapitulerat inför Självet och utan tvekan utför Jaget de uppmaningar som Självet ger. Till slut upptäcker vi att Självet är en personlighet som vi också är.³¹

Några av de mänskliga gestalter som uttrycker Självet är Buddha, Konfucius och Kristus. Några av de djursymboler som symboliserar Självet är draken, ormen, elefanten, lejonet,

---

²⁷ <http://video ldc.lu.se/fc97h1.htm> (Föreläsning av Ingela Romare)

²⁸ Högberg, Åke, *Att utvecklas med symboler* (1996), sid. 23.

²⁹ Pascal, Euqen , *Jung i våra liv: praktisk tillämpning av Jungs teorier* (1993), sid. 137-141.

³⁰ Wulf, David, *Religionspsykologi* (1993), sid. 277.

³¹ Pascal, Euqen , *Jung i våra liv: praktisk tillämpning av Jungs teorier* (1993), sid. 137-150.

björnen, fisken, spindeln, fjärilen och skalbaggen. Självet uttrycks också i form av växter bl.a. lotusblomman och rosen. Självet uttrycks också i mytiska föremål i form av den heliga graalen eller de vises sten. Självet arketyp ger upphov till det man i alla tider har uttryckt som gudomligheten. Självet är med andra ord Gud inom oss.³²

2.1.5 Symbol

Det är stor skillnad på tecken och symbol. Ett tecken kan vi definiera och förklara, som när vi ser en trekant vid vägkanten och förstår att det betyder varning eller fara. Men en symbol är odefinierbar, eftersom den pekar mot oändligheten, och det är precis den egenskapen som gör att den har ett eget liv. Symbolen öppnar upp för personlig tolkning och det gör att den tränger ner i det omedvetna hos oss. Därnere i mörkret formar symbolen en gestalt av något som tidigare varit kaos. Det gör det möjligt för oss att bearbeta och förvandla kaos till livskraft.³³

Om något är en symbol eller inte beror på om vi har en förmåga att se mer än det konkreta. Om vi har ett träd framför oss, men också ser en symbol för t ex ett människoliv i trädet, då ser vi trädet som en sinnebild för något okänt. Om symbolen fullständigt förklaras, så att vi uppfattar den fullt rationellt, då förfaller den till ett tecken. Då har symbolens laddning försvunnit och den blir en död symbol. En äkta symbol kan aldrig tydas. Dess rationella del upptar vi i medvetandet, men dess irrationella del kan vi bara gripas av. Därför talar en symbol alltid till hela psyket, dess medvetna och omedvetna del.³⁴

Sagan använder sig utav ett symboliskt bildspråk, som tränger djupt in i psyket och talar direkt till oss. Speciellt folksagorna bär på dessa stora, allmängiltiga erfarenheter, som kommer till uttryck via symbolerna. Folksagorna behandlar också de viktigaste stegen i livet och därför bär de på en rik källa till utveckling. Berättas sagan dessutom av en person som man har en god relation till, så förstärks inlevelsen och identifikationen med gestalterna i sagan.³⁵

---

³² Wulf, David, *Religionspsykologi* (1993), sid. 277-289.

³³ Högberg, Åke, *Att utvecklas med symboler* (1996), sid. 44-46.

³⁴ Jacobi, Jolanda, *C G Jungs psykologi* (1973), sid. 121-123.

³⁵ Högberg, Åke, *Att utvecklas med symboler* (1996), sid. 48.

3. Sagans personal och platser

I det här avsnittet görs en allmän beskrivning av personalen och platserna i sagan i allmänhet. Personalen i sagan är inga individer utan snarare typer, och de är tecknade med skarpa konturer. De är onda eller goda, vackra eller fula, pyttesmå eller jättestora. Personalens utseende skildras inte i långa beskrivningar, inte heller deras inre känslor. Sagan ger därför lite information om hur personalen ser ut eller vad de tänker och känner. Ändå blir tankar och känslor synliga utåt, eftersom sagopersonalens inre återspeglas i deras handlingar. De visar alltså genom sina handlingar vad som händer inom dem.³⁶ På liknande sätt är det med sagans platser, då landskap och omgivning inte beskrivs i någon vidare utsträckning. Sagan håller sig strikt till händelseförloppet, och den ger sig inte in och detaljerat beskriver de olika platserna. Sagan säger bara att det är en stor skog, mörk stad, eller ett öde land. Lusten att måla ut och beskriva saknas alltså helt, vilket gör sagan klar och bestämd.³⁷ Samtidigt fylls sagan av obestämdheter, eftersom det saknas just beskrivningar och information. Detta gör i sin tur att det finns gott om plats för lyssnaren att fylla i med sin personliga utfyllnad.

3.1 Kungen och drottningen

I primitiva samhällen symboliserar kungen stammens välbefinnande och makt. Kungen blir då bärare av stammens livskraft och därför måste han dödas eller avsättas om han blir sjuk eller maktlös. Kungens kraft är därför central för den primitiva stammens ungdomlighet och energi. Psykologiskt representerar kungen manliga sidor, så som aktivitet, förnuft, objektivitet och ordning. Drottningen företräder kvinnliga sidor, så som passivitet, irrationalitet, relation och kaos. Förbindelsen mellan dessa två sidor är grundläggande för att individen ska vara i harmoni. Psykologisk sett så representerar alltså kungen den medvetna inställningen i psyket och drottningen den omedvetna. Det mänskliga medvetandet har en tendens att bli ensidigt och enkelspårigt, vilket gör att relationen till det omedvetna går förlorat, och då inträder en viss tröghet i medvetandet, som blockerar förnyelse. Om sagan initialt berättar om en kung som blivit sjuk eller maktlös, så ger den oss en psykologisk bild av hur inviden tappat sin friskhet och därför behöver en förnyelse.³⁸ Detta blir synligt i *Pojken och trollen eller äventyret*, då kungen initialt drabbats av sorg, eftersom den goda drottningen är död, samt att prinsessan är försvunnen.

---

³⁶ Högberg, Åke, *Symboler, sagor, metaforer : och deras användning i terapi* (1984), sid. 25-26.

³⁷ Luthi, Max, *Det var en gång: om folksagans väsen* (1994), sid 41-43.

³⁸ Franz, Marie-Louise von, *Skuggan och det onda i sagan* (1994), sid. 33-35.

När kungen är svag, så har individens Jag av någon orsak kört fast och förlorat sin kreativa förmåga att utvecklas. Då faller motsatserna mellan den manliga och kvinnliga sidan isär och alla möjliga konflikter uppstår inom individen. Jaget vacklar då hit och dit mellan motsatserna, på precis samma sätt som kungen gör, för att indentifiera sig med någon av sidorna. Då kan inte en stabil Jagställning upprätthållas, utan individen blir extremt påverkbar. En sådan försvagad Jagställning visar kungen upp i *Pojken och trollen eller äventyret*, då han inte kan bestämma sig för något, utan håller med styvdrottningen i allt. Ur ett psykologiskt perspektiv så är dettabtypiskt för en neurotisk situation, men det gäller också för normala situationer i livet, då Jaget inte står i relation till de djupare skikten inom oss. Individen slits då mellan två motsatser, men om Jaget hade kunnat relatera till Självvet, så skulle konflikten avta och Jaget få tillbaka sin helhet. För att en sådan relation ska uppstå i sagan, så måste kungen komma i kontakt med den omedvetna sidan. Han måste förenas med den kvinnliga sidan, så att livsenergin åter flödar. Psykologiskt innebär det att ny livsenergi strömmar till medvetandet, vilket leder till att individen får en positivare relation till världen och till möjligheten att älska och vara kreativ.³⁹

3.2 Pojken

I sagans centrum står vanligtvis hjälten och han är i stort sett alltid en människa. Hjälten befriar i regel sitt folk från drakar, häxor och ond trolldom. I vissa sagor hittar han den dolda skatten, och återupprättar förbindelsen med sitt folk eller så förnyar han livsenergin. Det finns många olika hjältetyper och några av dem är: dummerjönstypen, trickstertypen, den starke mannens typ, den oskyldige vackre ynglingens typ, och häxmästartypen.⁴⁰ Ibland är hjälten en prins som tillhör den högsta samhällsklassen och ibland är han en enkel bondpojke från de fattigare skikten i samhället. Därför kan vanliga pojkar och flickor stiga och få kunglig ställning, på samma sätt som elaka drottningar, prinsar och prinsessor kan störtas ner i avgrunden och förintas. Att en enkel pojke kan stiga och få kunglig ställning blir synligt i *Pojken och trollen eller äventyret*, eftersom pojken är son till portvaktaren, vilket innebär att han kommer ur samhällets lägsta skikt. När pojken befriar prinsessan och återlämnat henne till kungen, så intar han kunglig ställning, i och med att han får prinsessan som brud och kungariket som gåva.

---

³⁹ Franz, Marie-Louise von, *Skuggan och det onda i sagan* (1994), sid. 44.

⁴⁰ Franz, Marie-Louise von, *Sagotolkning* (1987), sid. 51.

Anledningen till att hjälten skickas ut kan bero på ett specifikt uppdrag eller på att en tävling måste vinnas, men det kan också bero på att kungen har bestämt det eller för att hjälten själv vill det. Hjälten vet oftast inte vilken väg han ska ta utan förlitar sig helt på att resan kommer att visa den rätta vägen. På samma sätt vet han i allmänhet inte hur lösningen på uppgiften ska gå till, men det är inget som bekymrar honom. Hjälten är oftast glad och bekymmersfri, samt lugn och tålmodig. Han frigör sig för det mesta från sin hemby och ger sig iväg på egen hand. I regel färdas han långt bort, ibland till havets botten eller till ett kungarike vid världens ände. Att han måste färdas över stora avstånd passar honom eftersom han är en vandrare och trivs i frihet.⁴¹ Han färdas också från den ena platsen till den andra utan att tänka så mycket och gestalterna han möter är antingen hjälpare eller motståndare. Gestalterna som han möter väcker varken nyfikenhet eller frågor hos honom och om han möter övernaturliga gestalter, som är utrustade med magiska krafter, så accepterar han det som självklart. Han vandrar alltså trygg genom den farliga okända världen och han får som regel gåvor från djur och andeväsen, som hjälper honom att klara strider och farligheter. Han säger vanligtvis det riktiga på samma sätt som han gör det riktiga. Dessutom så säger han och gör det riktiga i precis rätt ögonblick och inte en sekund försent.⁴²

Om hjälten hittar skatten och berikas med en massa guld, så visar det hur skön hjältens själ är. Guldet representerar mänsklig och kosmisk perfektion. Om hjälten befriar prinsessan så kan vi tala om en bildlig förening av de inre motsatserna i människans själ, en mognad mot helhet. Om hjälten övertar kungakronan, så får vi ett bildligt uttryck för fulländat självförverkligande. Detta eftersom det absolut högsta är att vara kung. Kronan och kungadräkten synliggör ljuset som uppnåtts i det inre. Den inre glansen blir då synlig utåt i och med kungakronan.⁴³

Barnet förstår kanske inte dessa bilder till sin helhet, men det upplever dem. Det är inte den sociala uppgången som fascinerar barnet, utan besejandet av farorna och tillträdet i ljusets rike, som framställs som ett solparadis eller som ett jordiskt kungarike. Psykologiskt går de första tjugo åren i människans liv åt till att bygga upp ett starkt Jag. De flesta problem i ungdomen är en följd av störningar i denna process genom negativt inflytande från föräldrarna eller genom traumatiska händelser. Dessa negativa händelser hindrar Jagutvecklingen och vid eventuella hinder så kan inte Jaget anpassa sig till det inre psyket. Det betyder att psyket

---

⁴¹ Luthi, Max, *Det var en gång: om folksagans väsen* (1994), sid 118-124.

⁴² (a.a.) sid 24.

⁴³ (a.a.) sid 37- 127.

fungerar bäst om det har kvar en viss formbarhet, så att inte Jaget förstelnar och mister sin kontakt med psykets inre kärna, dvs Självet. Om utvecklingen hindras och Jaget stelnar, så kan autonoma komplex uppstå i individens psyke, vilket kan lägga grunden till senare neuroser. Sagan börjar därför i regel med en fruktansvärd situation, jorden är uttorkad eftersom någonting blockerar livets vatten, eller en okänd fiende har stulit alla kvinnorna i landet. Det är hjälten uppgift att ställa allt till rätta. I det här läget kan sagans hjälteideal hjälpa barnet att projicera sin egen Jagutveckling, vilket innebär att barnet hänger upp sitt outvecklade Jag på hjälten. Barnet försöker alltså identifiera sig med hjälten, vilket styrker barnets Jag. När barnet identifierar sig med hjälten, så får barnet en hjältemodig och hoppfull inställning till sin egen verklighet. Därför har hjältesagan en livsviktig betydelse under Jagutvecklingen. Instinktivt hämtar barnet mod att leva ur hjältesagan.⁴⁴ Men sagan speglar inte bara barnets utveckling, utan visar också hur den vuxnes problematik kan lösas.

Ur ett vuxenperspektiv, så vandrar hjälten ut på sitt uppdrag eftersom Jaget har tillfogats ett sår, vilket innebär en chockfas för individen, något som är liktydig med en kallelse. Men Jaget känner inte det som en kallelse utan istället som ett hinder, som ställer sig i vägen för Jagets vilja och önskningar. Hindret i sig projiceras i sin tur på något utanför individen, vilket leder till att jaget anklagar mamma, pappa, ekonomin, läraren eller äktenskapet. Eller visar individen upp att allting är bra utåt, samtidigt som individen lider av en dödlig tristess under ytan, som får allt att verka meningslöst och tomt. Sagan berättar om detta tillstånd när den inleds med att kungen har blivit sjuk, eller att kungaparet inte kan få några barn, eller när torkan har lamslagit landet. Det som kan bota kungen och hans land är vanligtvis något enastående och svårfunnet. Psykologiskt är det likadant för människan i kris, eftersom hon måste möta mörkret inom sig och naivt vandra den svåra vägen, för att ta sig ut och ur krisen.⁴⁵

3.3 Skogen

I sagans värld förekommer det i allmänhet en mörk och tät skog, som psykologiskt sett står för de mer okända delarna av oss själva, dvs det omedvetna. Att det är en mörk skog visar hur lite av medvetandets ljus som finns här, och hur lätt det är att gå vilse. När hjälten tar sig in i

---

⁴⁴ Franz, Marie-Louise von, *Sagotolkning* (1987), sid. 51-56.

⁴⁵ Jung, Carl Gustav, *Människan och hennes symboler* (1992), sid. 166-167.

den mörka skogen, så möter han oftast skrämmande gestalter, vilka symboliserar sidor hos oss själva som vi inte vill veta av.⁴⁶

3.4 Trollen

Trollen är oftast tröga, naiva och lättlurade, vilket gör att även en liten, logisk och kvicktänkt människa kan hävda sig mot de stora farliga trollen. Trollen är också livrädda för solljus, frisk luft och mänskliga redskap, som svärd och andra vapen. I sagan har trollen oftast en central roll och de gestaltar oftast bortträngda delar inom individens psyke, så när hjälten kämpar mot trollen så innebär det på ett psykologiskt plan, att individen strider mot sina mest skrämmande sidor hos sig själv. Trollen håller vanligtvis prinsessan eller kärleken som sin fånge och psykologiskt innebär det ett förtryck, där en del av individens psyke hålls avskuren.⁴⁷ Trollen i sig kan stå för reaktioner på alla svek som vi varit med om, alla gånger som vi öppnat oss eller varit på väg att öppna oss och sen blivit svikna.⁴⁸ Sveken har många gånger orsakats i barndomen, varpå individen inte alltid är medveten om dem. Tudor-Sandahl (1989) menar, att barnet inte är tillräckligt moget för att förstå och hantera vissa upplevelser. Barnet förtränger då upplevelsen och sina känslor, för att skydda sig själv, men dessa upplevelser kan komma att påverka barnet under resten av livet.⁴⁹

Trollen står alltså i vägen för Självvet, dvs personlightens inre centrum och ju närmare hjälten kommer detta centrum, desto starkare blir motståndskrafterna, dvs trollen. Psykologiskt innebär det att ju närmare Självvet hjälten kommer, desto mer fylls individen med attraktion för Självvet, men fruktan för trollen. Därför är de viktigaste stegen i ens liv oftast omgivna av troll, som genererar motstånd och fruktan. Dragningen till Självvet tycks därför vara lika stark som fruktan för trollen, vilket gör att man inte ens vet om man önskar det mest eller fruktar det mest. Denna märkliga känsla tycks vara typisk för områdena kring vårt Själv och våra troll.⁵⁰ I mötet med trollen, så gäller det inte att förgöra och förinta dem, utan det handlar om en transformation, som innebär att hjälten vinner den makt, rikedom och lycka, som är bunden i trollen. Psykologiskt innebär det att individen offerar något av sig själv i en sådan förvandling.

---

⁴⁶ Högberg, Åke, *Symboler, sagor, metaforer : och deras användning i terapi* (1984), sid. 88-89.

⁴⁷ Brudal, Paul Jan, *Sagan och det omedvetna språket* (1986), sid. 106-110.

⁴⁸ Högberg, Åke, *Att utvecklas med symboler* (1996), sid. 54.

⁴⁹ Tudor-Sandahl, Patricia, *Det glömda självet* (1989), sid. 51.

⁵⁰ Franz, Marie-Louise von, *Sökandet efter Självvet* (1977), sid. 100.

Mötet med trollen speglar alltså en utveckling av personligheten, där individen försöker få bukt med de bortträngda delarna inom sig. Hur väl individen lyckas i sin personlighetsutveckling beror på hur hon klarar av att hantera trollen och transformera trollkrafterna.⁵¹ Om drottningen eller prinsessan hålls inlåsta hos trollen och en ny gestalt tar över deras ledande ställning hos prinsen eller kungen, så betyder det att en falsk sida av individens personlighet tar över och trycker undan det sant kungliga. Den nya gestalten kan tex personifieras av häxans fula dotter, och om prinsen eller kungen gifter sig med häxans fula dotter, istället för den rätta bruden, så förlorar individen tillgången till sin egen själ.⁵²

3.5 Berget

I sagan värld förekommer det vanligtvis berg, som hjälten mer eller mindre måste ta sig över eller upp på. Efter en mödosam klättringar vinner hjälten i regel styrka och själkänedom. Psykologiskt sett är dessa värden något som utvecklas under människans mognad mot helhet. Självkänedom symboliseras av de dyrbara guldföremål som hjälten hittar på berget. Sättet som hjälten tar sig upp på berget visar hur han handskas med det som berget symboliserar. Vidare kan bergsymboliken vara en bild för regression, dvs en tillbakagång till ett tidigare stadium. Traumatiska händelser som orsakat starka emotioner binds i berget, varpå berget blir en bild för neurosen. Individen isoleras då från sina emotioner, vilka är bundna i berget, samtidigt som berget skyddar emotionerna. Berget får då en slags dubbelhet, med en isolerande och en skyddande sida.⁵³

3.6 Den lilla Prinsessan

I folksagorna framträder det omedvetna i regel som ett odjur, drake eller något annat fasansfullt. Men i striden med det hemska monstret vinner hjälten oftast prinsessan, som i regel är vacker, övergiven och helt instängd hos det elaka odjuret. Prinsessan symboliserar en djup sida av oss själva som är helt hjälplös. Att prinsessan skulle göra motstånd är en omöjlighet, eftersom hon inte orkar med sådant. Det finns andra utvecklade aspekter av vår personlighet som kan agera, till exempel de som symboliseras av hjälten, krigaren eller magikern. Men vårt allra innersta, som symboliseras av prinsessan, kan inte göra något. Psykologiskt sett behöver hon bli befriad, bekräftad och fullständigt accepterad som hon är.⁵⁴

---

⁵¹ Brudal, Paul Jan, *Sagan och det omedvetna språket* (1986), sid. 106-110.

⁵² Luthi, Max, *Det var en gång: om folksagans väsen* (1994), sid. 126.

⁵³ Franz, Marie-Louise von, *Sagotolkning* (1987), sid. 109-116.

⁵⁴ Högberg, Åke, *Att utvecklas med symboler* (1996), sid. 34-35.

Om sagan sen skildrar en återförening med prinsessan och hennes familj eller hennes prins, så symboliserar det en lycklig övergång. Då kan det gamla sopas bort och ge plats åt nya krafter inom oss.⁵⁵

4. Analys

Sagan inleds med orden ”Det var en gång”, vilket är en klassisk inledning på en saga. Högberg (1996) menar, att en sådan början demonstrerar för lyssnaren, att det handlar om en plats som finns, men ändå inte finns, en plats i en annan värld, i en avlägsen tid. En sådan inledning försätter lyssnaren i ett sinnestillstånd, där vanlig logik och orsakssammanhang är satta ur spel.⁵⁶ Vi accepterar att sagan utspelar sig i en värld där en prinsessa kan hållas fången i ett berg, eller där det finns häxor och troll. Inledningsorden leder oss därför in i en resa i det inre, vilket vittnar om en värld, som vanligtvis ligger dold för oss, dvs det omedvetnas värld.

Sagan börjar med att en pojke vill ge sig ut på äventyr, eftersom han har tråkigt. Därhemma händer det ingenting, då landet har drabbats av sorg. Först dog den snälla drottningen, vilket gjorde att kungen, prinsessan och hela landet råkade i djup sorg. Sen kom det en ny drottning, som numera regerar landet, men som alla tror är en häxa. Som om inte detta var nog, så försvann prinsessan för några dagar sedan, när hon var ute och plockade blommor på ängen. Vissa tror att drottningen har trollat bort henne, så att hennes egen dotter ska bli landets prinsessa. Allting är bara sorg och bedrövelse, och därför vill pojken ut på äventyr.⁵⁷ Ur ett psykologiskt perspektiv, så står kungen för den medvetna sidan i psyket och drottningen för den omedvetna. Franz (1994) menar, att om sagan börjar med att kungen har blivit sjuk, maktlös eller på annat sätt tappat sin kraft, så visar det oss en psykologisk bild över hur individen tappat friskheten och därför behöver en förnyelse.⁵⁸ I och med att drottningen är död, så är förbindelsen mellan den medvetna och den omedvetna sidan bruten. Ur ett vuxenpsykologiskt perspektiv, så kan det tolkas som att individen inte kan stå i förbindelse med det omedvetna, irrationella och kvinnliga hos sig själv. Jaget står inte längre i kontakt med psykets inre kärna, dvs Självvet. Detta kan få individens medvetande att förstelna, varpå symptomerna kan bli ett krampaktigt fasthållande av gamla beteendemönster.

---

⁵⁵ Luthi, Max, *Det var en gång: om folksagans väsen* (1994), sid. 98-99.

⁵⁶ Högberg, Åke, *Att utvecklas med symboler* (1996), sid. 27.

⁵⁷ Stenström, Walter, *Vem gnaver på min gullost?* (1960), sid. 69-70.

⁵⁸ Franz, Marie-Louise von, *Skuggan och det onda i sagan* (1994), sid. 33-35.

Detaljstuderar jag kungen i sagan, så ser jag att han lider av sorg och att hans vitalitet har gått förlorad, vilket psykologiskt pekar på att individens liv har stagnerat. Detta stillastående i livet kan uppstå vid livets olika kriser, då Jaget inte förmår utföra sin uppgift längre. Romare (1997) menar, att i kriser ifrågasätter individen sin egen identitet. Vem är jag egentligen? Vart är jag på väg? Dessa frågor vittnar om inre konflikter, och är vanliga vid livets mitt, i det vi i regel kallar för 40 –årskrisen. Jaget har då varit fullt upptaget med att ta sig fram i livet, så en dag tar det stopp, som att stå framför en vägg. Jaget kommer inte längre och individen tvingas nu ner till djupare skikt inom sig, vilket gör att krisen också kan ses som något konstruktivt.⁵⁹ Att krisen kan vara något positivt för individen är något som Tudor-Sandahl (1989) också menar, då hon säger, att krisen tvingar individen att se sig själv med nya ögon, och om individen orkar, så kan krisen därför leda till själslig mognad och personlig utveckling.⁶⁰

Ur ett vuxenpsykologiskt perspektiv, så kan alltså den sörjande kungen symbolisera människan i medelåldern, vars medvetande har stelnat, och som är i stort behov av ett nytt sätt att relatera till sig själv och livet. Räddningen för en sådan situation är att kungen och individen kommer i kontakt med den omedvetna sidan, som gestaltas av det kvinnliga i sagan, och som kan ge ny livsenergi och kraft åt såväl kungen som individen.

När jag ser på inledningen ur ett barnpsykologiskt perspektiv, så ser tolkningen lite annorlunda ut. Barnet har många gånger svårt att kontrollera och förstå händelser och situationer i sitt liv. Bettelheim (1980) menar, att när en flicka upptäcker att mamma plötsligt kan bli mycket arg på henne, för att hon har kissat i sängen, så fylls hon utav skam, rädsla och övergivenhetskänslor. Dessa emotioner blandas med en oförståelse inför sin egen mamma. Hur kan ens egen snälla mamma byta gestalt och förvandlas till en så hotfull och skrämmande figur? Hur kan den som annars är så snäll och omhändertagande, plötsligt uppträda så hotfullt? Barnet har svårt att förstå att mamma kan vara både den älskande och den hotande, vilket gör att barnet delar upp henne i en god och en ond mamma, för att skydda sig själv mot den onde.⁶¹ På samma sätt delar sagan upp modern i en god moder, som gestaltas av den avlidna drottningen, och en ond moder, som förkroppsligas av styvmodern. Detta i sin tur innebär att ilskan och hatet, som barnet känner gentemot sin egen mamma, kan projiceras på den elaka styvmodern. Detta sker utan att barnet riskerar att överväldigas av skam och

---

⁵⁹ <http://video ldc.lu.se/fc97h1.htm> (Föreläsning av Ingela Romare)

⁶⁰ Tudor-Sandahl, Patricia, *Det glömda självet* (1989), sid. 32.

⁶¹ Bettelheim, Bruno, *Sagens förtrollade värld – folksagornas innebörd och betydelse* (1980), sid. 81-85.

skuldkänslor gentemot den goda modern, som enbart får mottaga positiva emotioner. På det här sättet kan barnet projicera sina negativa emotioner på en figur som är skild från sin egen mamma. I sagan är styvmodern fullständigt ond och den goda drottningen alltigenom god, vilket svarar mot barnets emotioner, som är antingen eller. Det finns inget mellanläge för barnet och därför hjälper de ensidiga sagogestalterna barnet att förstå och sortera sina klivna emotioner.

Här lämnar jag inledningen och går vidare i sagans handling. Pojken ger sig alltså iväg för att söka sig ett äventyr. Enligt Jung (1992) ger sig hjälten ut, eftersom Jaget har åsamkats ett sår. Jaget upplever såret som ett hinder, varpå individen projicerar hindret på mamma, pappa, ekonomin eller äktenskapet. Eller så vänder individen projektionen inåt och visar upp en glad fasad, medans individen lider i sitt inre.⁶² Återgår jag till sagans handling, så vandrar pojken allt djupare in i skogen, i takt med att skymningen faller. Högberg (1984) menar, att i sagan förekommer det i regel en mörk skog, som psykologiskt sett står för de mer okända delarna av individen, dvs det omedvetna. Skogens mörker visar på hur lite av medvetandets ljus som finns i skogen, och hur lätt det är att gå vilse där.⁶³ Men pojken visar inga tecken på rädsla, varken för mörkret eller de ljud som kommer från skogen. Det berättas istället att han ”har ett gott samvete, vilket gör att han aldrig behöver vara ängslig”.⁶⁴ Sagan berättar alltså om en pojke som inte är rädd för det som vanliga pojkar är rädda för, nämligen skogens mörker. Att pojkens samvete dessutom verkar fullständigt gott, vittnar om en ovanligt stark karaktär.

Då pojken sitter och vilar på en sten i skogen, kommer det tre stora troll vankandes, ett efter ett. De är fula som stryk med ludna ögon, vårtig haka och finmig näsa. Brudal (1986) menar, att trollen vanligtvis gestaltar något som har förträngts inom individens psyke, och som nu verkar som en skrämmande sida inom individen.⁶⁵ Jung (2000) menar, att bortträngt material bygger upp individens skuggsida, som består av de dåliga egenskaper som individen förnekar hos sig själv. När skuggan avskiljs från det medvetna livet, så förvisas den till det omedvetna, där den växer och blir till demoniska krafter.⁶⁶ Skuggan är ett vanligt fenomen, som har porträtterats åtskilligt i världslitteraturen, som bland annat Dr Jekyll och Mr Hyde, Faust och Mefistofeles och Gud och Djävulen. På individnivå så innebär det att alla människor har en skugga inom sig, som vi mer eller mindre projicerar på personer i vår omgivning. Skuggan

---

⁶² Jung, Carl Gustav, *Människan och hennes symboler* (1992), sid. 166-167.

⁶³ Högberg, Åke, *Symboler, sagor, metaforer : och deras användning i terapi* (1984), sid. 88-89.

⁶⁴ Stenström, Walter, *Vem gnaver på min gullost?* (1960), sid. 70.

⁶⁵ Brudal, Paul Jan, *Sagan och det omedvetna språket* (1986), sid. 106-110.

⁶⁶ Jung, Carl Gustav, *Aion: om Självets symbolhistoria* (2000), sid. 25.

binder dessutom libido, dvs psykisk energi, som innebär att det bortträngda materialet blir oehört laddat. Ur ett jungianskt perspektiv, så går därför vägen till mognad och helhet via skuggan. Det innebär att om vi verkligen vill utvecklas, och inte stagnera, så måste vi närma oss vår egen skuggsida och dra tillbaka våra skuggprojektioner. På individnivå är detta allt annat än lätt och Jung (1992) säger, att när vi försöker upptäcka vår skugga, så blir vi medvetna om allt det som vi förnekat hos oss själva, men så tydligt sett hos andra, sådana saker som egoism, andlig lathet, tröghet, dagdrömmeri, lögner, skvaller, feighet och habegär.⁶⁷ Våra borttränga sidor ser naturligtvis olika ut beroende på vem vi är, men trollen är en symbolisk gestaltning av dessa bortträngda sidor. Högberg (1996) konkretiserar trollen ytterligare genom att säga, att de kan stå för reaktioner på alla svek som vi varit med om. Alla de gånger som vi öppnat oss för någon eller varit på väg att öppna oss, men sen blivit svikna.⁶⁸ Det som kommer ut ur vår inre skog är alltså djupt begravda emotioner, som vi vanligtvis inte är medvetna om.

Vi är alltså inte medvetna om dessa bortträngda sidor hos oss själva, som många gånger har orsakats redan i tidig barndom. Sett ur ett barnpsykologiskt perspektiv, så menar Tudor-Sandahl (1989), att när barnet har upplevelser av att mamma sviker eller nonchalerar, så är barnet inte tillräckligt moget för att förstå eller hantera upplevelsen. Barnet förtränger då upplevelsen och sina känslor, för att skydda sig själv, och bevarar bilden av mamma som god. Barnet minns vanligtvis inte dessa upplevelser, som tryckts ner i det omedvetna, men de kan komma att påverka barnet under resten av livet.⁶⁹ Barnets upplevelser kan många gånger verka harmlösa ur ett vuxenperspektiv, och Tudor-Sandahl (1989) amplifierar genom att visa ett konkret exempel. Pappan som leker vilddjur med sitt barn i vardagsrummet, går in i rollen tillsammans med sitt barn. När leken hettar till och stämningen höjs så ryter pappan som ett lejon, och båda har roligt. Men någonstans i leken kan det hända att barnets fantasi blandas ihop för mycket med verkligheten, varpå barnet helt går upp i sin roll och verkligen blir skrämmd. Ur barnets perspektiv går bilder av pappan och lejonet in i varandra, och pappan märker inte barnets stigande ångest.⁷⁰ Barnet förtränger alltså den ångestladdade situationen, som förpassas till det omedvetna, där det växer och gror till hemska troll.

---

⁶⁷ Jung, Carl Gustav, *Människan och hennes symboler* (1992), sid. 168.

⁶⁸ Högberg, Åke, *Att utvecklas med symboler* (1996), sid. 54.

⁶⁹ Tudor-Sandahl, Patricia, *Det glömda självet* (1989), sid. 51.

⁷⁰ (a.a.) sid. 51-52.

Här återvänder jag till sagan, och då ser jag att pojken är obeväpnad i mötet med trollen. Han har inte ett enda vapen att skydda sig med, utan det enda pojken har med sig är sju smörgåsar. Om jag detaljstuderar talet sju, så ser jag dess symboliska innebörd. Jacobi (1973) menar, att det typiska för en symbol är att vi ser något mer än det konkreta, och att vi grips av dess irrationella sida.⁷¹ Att smörgåsarna är sju till antalet kan ses på ett konkret sätt, men det kan också tolkas symboliskt, då talet sju vanligtvis symboliserar helighet. I den sakrala världen hittar vi de sju sakramenten, de sju ärkeänglarna och den sjuarmade ljusstaken. I den profana världen finner vi världens sju underverk, veckans sju dagar, och regnbågens sju färger. Sagan antyder alltså, i symbolisk form, att pojken inte är en helt vanlig pojke, utan att det vilar något sakralt över honom. Det innebär inte att han är gudalik, utan att det vilar något helande över honom. Psykologiskt sett, så står han för individens inre kraft, som kan få individen att komma i kontakt med sina djupare skikt inom sig. Det vilar därför något helande över honom, och inte något heligt, som i gudalikt. Det är viktigt att göra denna distinktionen här.

Vidare visar inte pojken någon rädsla för trollen, utan han samtalar med dem och undrar vad de har i sina säckar. Trollen svarar att de har presenter till prinsessan, i form av silverkorn, gullkorn och ädla stenar, eftersom var och en av dem hoppas på giftemål med henne. När trollen ger sig av inser pojken att äventyret har kommit, och han bestämmer sig för att smyga efter dem och söka efter fortsättningen på äventyret.⁷² Varken skogen eller trollen skrämmer pojken, vilket gör honom unik eftersom en vanlig pojke hade tappat hakan och lagt benen på ryggen, om han stött på troll i skogen. Jag har alltså att göra med en pojke, som är son till en portvaktare, och som därför kan räknas till samhällets lägre sociala skikt, men som samtidigt kan ses som helig. Varken skogen eller trollen skrämmer honom, därför kan jag sluta mig till, att han är en hjälte, men inte vilken hjälte som helst, utan en arketypisk hjälte. Jung (1995) menar, att i det kollektivt omedvetna ryms hjältearketyper, som är ett typiskt mönster och beteende, som vi alla känner igen, vars bilder når vårt personligt omedvetna. Dessa bilder är universella med egenskaper och beteenden gemensamma för hela mänskligheten. Den arketypiske hjälten känner vi därför igen från myter, sagor och religioner från alla tider och kulturer.⁷³ Den arketypiske hjälten karaktäriseras av att han är trygg i sig själv, vilket gör att han kan färdas i okända skogar utan att gripas av rädsla. Han är dessutom bekymmersfri, lugn och orädd, vilket gör honom i stånd att möta stora fula troll. Han drabbas inte av några häftiga affekter, utan har snarare ett upphöjt lugn, likt en hel(ig) person.

---

⁷¹ Jacobi, Jolanda, *C G Jungs psykologi* (1973), sid. 121-123.

⁷² Stenström, Walter, *Vem gnaver på min gulllost?* (1960), sid. 70-71.

⁷³ Jung, Carl Gustav, *Arketyper och drömmar* (1995), sid. 260.

Jag uppehåller mig fortfarande vid hjälten, men studerar honom ur ett barnpsykologiskt perspektiv, och då ser jag hur viktig hjälten är för barnet. Tidigare har jag sett hur barnet kan projicera sina negativa moderskänslor på sagans styvmoder. Hjälten fungerar på liknande sätt då barnet arbetar med att stärka sitt Jag. Franz (1987) menar, att de första tjugo åren i människans liv går åt till att bygga upp ett starkt Jag, vilket innebär att Jaget under den här tiden är extremt sårbart. Barnet är fortfarande osäkert på sig själv som en självständig individ, och negativt inflytande från föräldrarna eller andra traumatiska händelser kan hindra Jagutvecklingen, vilket kan få förödande konsekvenser längre fram i livet.⁷⁴ Bettelheim (1980) menar, att Jagutvecklingen går igenom många svåra stadier som till exempel narcissistiska besvikelser, separationsångest, syskonrivalitet och sexuell mognad. Barnet måste ta sig igenom dessa stadier på egen hand och med allt vad det innebär av yttre och inre konflikter.⁷⁵ När barnet hör hur pojken vandrar ensam i skogen och möter stora troll, så känner barnet igen sig. Barnet är nämligen också ensamt i mötet med de yttre och inre händelserna som inträffar i Jaguppbyggnaden. Enligt Franz (1987), så kan barnet projicera sin egen Jagutveckling på hjälten, och det innebär att barnet försöker identifiera sig med hjälten, vilket styrker barnets Jag.⁷⁶ Att pojken klarar av att stå ansikte mot ansikte med trollen stärker alltså barnet Jag, varpå barnet övertygar sig själv att klara av sitt eget yttre och inre motstånd.

Här släpper jag hjälten för ett tag och återgår till sagans handling. Det berättas att ”längst in i den mörka skogen låg trollslottet, som var ett högt berg. I en av bergets kamrar satt prinsessan fången, den vackra lilla prinsessan, som hade försvunnit, när hon plockade blommor på ängen”.⁷⁷ Psykologiskt sett, så har jag nu färdats djupare ner i individens inre, och här reser sig ett högt berg. Franz (1987) menar, att berget vanligtvis har en dubbel betydelse. Å ena sidan symboliserar berget traumatiska händelser, som genererat starka emotioner, som bundits i berget. Å andra sidan skyddar berget dessa starka emotioner, vilket gör att berget får en isolerande och en skyddande sida.⁷⁸ Berget isolerar och skyddar det allra sårbaraste som jag har, nämligen min egen lilla prinsessa. Psykologiskt sett, så symboliserar berget mitt psykiska försvar, som är som tjocka lager av berg. Trollen symboliserar all ilska och svikna känslor, som trängts undan, och ur ett vuxenperspektiv förtrycker därför trollen individens livsflöde och hindrar individen från att komma i kontakt med sin innersta kärna. Individen krymper därför sig själv och hindrar sig själv från att utvecklas. Högberg (1997) belyser detta ur ett

---

⁷⁴ Franz, Marie-Louise von, *Sagotolkning* (1987), sid. 51-56.

⁷⁵ Bettelheim, Bruno, *Sagans förtrollade värld – folksagornas innebörd och betydelse* (1980), sid. 13.

⁷⁶ Franz, Marie-Louise von, *Sagotolkning* (1987), sid. 51-56.

⁷⁷ Stenström, Walter, *Vem gnaver på min gullost?* (1960), sid. 76-77.

⁷⁸ Franz, Marie-Louise von, *Sagotolkning* (1987), sid. 109-116.

barnpsykologiskt perspektiv, när han beskriver hur ett barn som farit illa, kommer i kontakt med en förtroendeingivande vuxen. När barnet börjar fästa sig vid den vuxne, så börjar vanligtvis barnet bli mycket utåtagerande mot just den personen. Det beror på att barnet håller på att öppna sig, samtidigt som rädslan för att bli övergiven finns kvar. Därför blir barnet aggressivt och utåtagerande mot den vuxne, som barnet älskar allra mest.⁷⁹ Bilden av det aggressiva barnet ger mig en konkret bild av hur området kring berget och trollen ser ut. Trollen som bor i berget skyddar prinsessan, samtidigt som de fångslar henne. Pojken måste därför möta och hantera trollen, innan han kan nå fram till prinsessan.

Så här långt har jag kunnat ge ganska goda tolkningar av områdena kring prinsessan. Om jag nu detaljstuderar den vackra lilla prinsessan, så sitter hon alltså inlåst i berget, och hon sitter ”på en bädd av mjuk mossa, vilket är hårt nog för en som är van att vila på siden och ejderdun”.⁸⁰ Hon är med andra ord ömtålig, som bara en prinsessa kan vara. Framför sig har hon ett bord med trollmat, bestående av gyttesoppa med grodben, men hon kan förstås inte äta sådan mat, utan ”svälter hellre ihjäl än smakar på den maten”.⁸¹ Luften är dessutom rutten, vilket får prinsessan att må illa, det har nämligen inte vädrats på tusen år. Hon sitter tyst och övergiven, ”med tårar i ögonen och tittar upp mot stjärnan i fönstergluggen. Större sorg har ingen haft, för hon sitter instängd i berget bland de fula trollen, och ingen kan hjälpa henne att komma ut”.⁸² Den vackra lilla prinsessan är alltså totalt hjälplös, vilket svarar mot vår egen innersta kärna, som också är skör, bräcklig och totalt hjälplös. Jung (1992) menar, att Självvet är den viktigaste arketypen av de alla. Det är vår innersta medelpunkt, som sammanför motsatser och visar oss vägen till helhet.⁸³ Hark (1999) menar, att Självvet har en motsägelsefull natur, därför gestaltas Självvet vanligtvis som något litet och skört, men samtidigt bär det på en numinös kraft, dvs en gudomlig styrka.⁸⁴ När vi kommer i kontakt med symboler för Självvet, så menar Pascal (1993), att vi fylls utav en djup känsla av bestående frid, men upplevelserna är samtidigt väldigt upprörande och omskakande. Därför beskrivs mötet med Självvet många gånger som gudomliga upplevelser.⁸⁵ Enligt Wulf (1993), så är Självvet Gud inom oss, vilket är orsaken till att människan i alla tider har försökt gestalta och uttrycka Självvet i symboliska konstbilder och mytiska figurer.⁸⁶ Den vackra lilla

---

⁷⁹ Högberg, Åke, *Att utvecklas med symboler* (1996), sid. 50.

⁸⁰ Stenström, Walter, *Vem gnaver på min gulllost?* (1960), sid. 77.

⁸¹ (a.a.) sid. 77.

⁸² (a.a.) sid. 81.

⁸³ Jung, Carl Gustav, *Människan och hennes symboler* (1992), sid. 212-213

⁸⁴ Hark, Helmut, *Jungianska grundbegrepp* (1999), sid. 205-206.

⁸⁵ Pascal, Eugen, *Jung i våra liv: praktisk tillämpning av Jungs teorier* (1993), sid. 137-141.

⁸⁶ Wulf, David, *Religionspsykologi* (1993), sid. 277.

prinsessan kan därför tolkas som en symbolisk bild över det Jung kallar för Självvet, dvs vår innersta kärna, som är det dyrbaraste vi har inom oss. Det är vårt inre ljus, med andra ord Gud inom oss. Prinsessan är alltså totalt hjälplös, trots att hon har älvorna som hjälpredor. Dessa forslar bort trollmaten och torkar bort tårarna på hennes kinder. De tröstar och håller hennes mod upp, men de kan inte rädda henne. Älvorna kan representera det vi i vanligt tal benämner som intuition, en svag röst som ska vara oss till hjälp, om vi lyssnar till den. Men varken intuitionen eller älvorna kan göra någonting drastiskt, utan då krävs det andra aspekter.

Här återvänder vi till sagans handling, och då är vi framme vid konfliktens höjdpunkt. Den vackra lilla prinsessan sitter alltså instängd i berget, och när trollmor och hennes tre söner kommer in, så tvingas hon att välja en brudgum. Men prinsessan kan inte välja utan blickar uppgivet mot fönstergluggen. Pojken som klättrat upp på berget och tittar ner igenom fönstergluggen ser och hör allt som sker inne i berget. Då berättar trollmor den hemliga trollformeln, som alla troll är livrädda för. En trollformel som bara verkar om en pojke säger den, som varken är rädd för mörker eller troll. I samma stund hörs en röst från fönstergluggen ”Snick, snack, snut! Kom och vädra ut, västanväderskvast, sopa bort med hast gråa bergets troll! Prille, prälle, Pråll!” I samma stund kommer västanvädret med sin kvast och slår upp dörren i berget och ut flyger trollen.⁸⁷ Pojken har besegrat trollen och befriat prinsessan, trots att han är betydligt klenare än trollen. Enligt Luthi (1994), kan inte trollen besegras med rent våld utan det måste till andra lösningar, som till exempel list, som i sig symboliserar andlig makt.⁸⁸ Pojken vet inte från början hur han ska befria prinsessan, men genom att klättra upp på berget och tjuvlyssna, så får han veta trollformeln, och kan befria prinsessan. Han använder alltså sin list, som i sig symboliserar andlig kraft, vilket svarar mot hans helighet. Högberg (1996) menar, att när hjälten kämpar mot trollen, så innebär det på ett psykologiskt plan att individen strider mot sina egna skrämmande sidor hos sig själv.⁸⁹ Att pojken använder sin list innebär psykologiskt, att individen inte kan besegra sina bortträngda emotioner, dvs trollen, med hjälp av våld, utan hon måste använda andra metoder. Högberg (1984) menar, att våra bortträngda emotioner vanligtvis upplevs som farliga och skrämmande, därför att de fått gro i mörkret. På ett psykologiskt plan gäller det därför att försöka locka fram de bortträngda trollen i ljuset, eftersom trollen spricker så fort de kommer ut i solen, dvs upp i medvetandets ljus.⁹⁰ Om hjälten sen lyckas med sin uppgift och han befriar prinsessan, så menar Luthi

---

⁸⁷ Stenström, Walter, *Vem gnaver på min gulllost?* (1960), sid. 79-86.

⁸⁸ Luthi, Max, *Det var en gång: om folksagans väsen* (1994), sid. 108-109.

⁸⁹ Högberg, Åke, *Att utvecklas med symboler* (1996), sid. 54.

⁹⁰ Högberg, Åke, *Symboler, sagor, metaforer : och deras användning i terapi* (1984), sid. 88-89.

(1994), att vi kan tala om en psykologisk förening av de inre motsatserna i människans själ, en mognad mot helhet.⁹¹ Det är precis en sådan mognad, som gestaltas när pojken har besegrat trollen och befriar den vackra lilla prinsessan, eftersom han tar med sig allt guld och silver, samt alla ädelstenar, som ligger i berget. Enligt Luthi (1994), representerar guldets mänsklig och kosmisk perfektion, samt hur skön hjältens själ är.⁹²

Låt oss återvända till sagans handling, och se hur det ser ut hemma i kungariket. Kungen har blivit som ett barn och han går med på allting som drottningen bestämmer, varpå det ska ropas ut en ny prinsessa, som ska ärva kungariket.⁹³ Att kungen har blivit som ett barn belyser hans svaghet, och Franz (1994) menar, att om en kung har blivit förhäxad, så är det i regel någonting som förpestar hans kungaslott. Om kungen är försvagad på grund av en trolldom, så kan han inte själv göra sig av med det som förpestar honom, eftersom han är försvagad. Psykologiskt motsvarar detta hur Jaget har kört fast och förlorat sin kreativa förmåga att utvecklas. Jaget och kungen vacklar än hit än dit, och blir extremt påverkligt. Detta är typiskt för situationer i livet där Jaget inte står i samklang med de djupare skikten.⁹⁴ Luthi (1994) menar, att om den falske prinsessan skulle ta över helt och ha fullständig kontroll över kungariket, så skulle det psykologiskt innebära att en falsk sida av individen tog över, varpå det sanna kungliga skulle förtryckas. Med andra ord skulle individen förlora stora delar av sitt sanna Jag, varpå upplevelsen av en förlorad själ skulle bli typisk.⁹⁵

Mitt i kröningen av den nya prinsessan rullar det in ett följe framför slottsterrassen. I första vagnen sitter den vackra lilla prinsessan tillsammans med pojken. Efter dem följer vagn efter vagn lastade med silver och guld, samt ädelstenar. Pojken stiger av som en hjälte och förkunnar trollformeln på nytt, varpå västanvädret kommer och förgör de båda trollen.⁹⁶ Sett ur ett barnpsykologiskt perspektiv, så är det viktigt att den falska drottningen och hennes dotter försvinner för gott. Bettelheim (1980) menar, att rättvisa är ett djupt behov hos barnet, eftersom det ofta känner sig just orättvist behandlat. Att de onda gestalterna försvinner skänker tröst åt barnet, och trösten består i att det onda straffas och den rätta ordningen återinförs.⁹⁷ När västanvädret har avlägsnat den falska drottningen och hennes dotter, så jublar folket och kungens förtrollning bryts, varpå kungen gråter av glädje, eftersom han äntligen

---

⁹¹ Luthi, Max, *Det var en gång: om folksagans väsen* (1994), sid 37- 127.

⁹² (a.a.) sid. 37- 127.

⁹³ Stenström, Walter, *Vem gnaver på min gullost?* (1960), sid. 87.

⁹⁴ Franz, Marie-Louise von, *Skuggan och det onda i sagan* (1994), sid. 43.

⁹⁵ Luthi, Max, *Det var en gång: om folksagans väsen* (1994), sid 126..

⁹⁶ Stenström, Walter, *Vem gnaver på min gullost?* (1960), sid. 93-96.

⁹⁷ Bettelheim, Bruno, *Sagans förtrollade värld – folksagornas innebörd och betydelse* (1980), sid. 173-174.

kan omfamna prinsessan.⁹⁸ Kungen betar sig inte längre som ett barn, utan har fått tillbaka sitt förstånd. Enligt Luthi (1997) symboliserar en återförening att en psykologiskt lycklig övergång har skett. Det gamla kan nu sopas bort, varpå ny livskraft kan ingjutas i individen.⁹⁹ Återföreningen symboliserar alltså att individen har gått mot helhet i sitt liv och Jung (1996) menar, att botemedlet för kungen och hans land vanligtvis är något enastående och svårfunnet. Jung menar, att det är likadant för människan i kris, eftersom hon måste möta mörkret inom sig och naivt vandra den svåra vägen, för att ta sig ut och ur krisen.¹⁰⁰ Det svårfunna i den här sagan är den vackra lilla prinsessan, som befrias av hjälten, vilket gör att hon kan återförenas med kungen.

Efter att kungen återförenats med prinsessan, så kramar han om pojken och menar att en sådan bedrift måste belönas. Kungen proklamerar för folket att: ”Pojken ska få prinsessan i hittelön och ärva riket efter mig. Han är varken rädd för troll eller mörker. Han blir nog en bra kung”. Pojken kysser kungens hand som tack och därefter kysser han prinsessan på munnen.¹⁰¹ Pojken gifter sig alltså med prinsessan och ärver hela kungariket, och Franz (1987) menar, att äktenskapet i sig symboliserar en acceptans, där parterna accepterar varandras tankar och känslor. Psykologiskt symboliserar därför bröllopet en harmonisering som skett mellan olika sidor inom en och samma person.¹⁰² Luthi (1994) menar, att om hjälten övertar kungakronan, så symboliserar det fullständigt självförverkligande. Det absolut högsta är att vara kung och kronan synliggör därför ljuset som uppnåtts i det inre. Kungakronans glans synliggör alltså den inre glansen. Vidare menar Luthi, att barnen fascinerar av just detta, att hjälten besegrar faran och får tillträde till det ljusa kungariket.¹⁰³

Hjälten återställer alltså det normala i landet, genom att befria prinsessan och föra henne tillbaka till kungen. Hjälten hjälper alltså till att förnya livsflödet, och återställa ordningen. Hjälten har tjänat som Självetts redskap, och gett uttryck för det som Självet vill ska hända. Hjälten befogar därför över en helande kraft. Ur ett barnpsykologiskt perspektiv, så identifierar sig barnet med hjälten och hänger upp sina Jagprojektioner på hjälten, vilket gör att barnet bärs fram av den styrka som hjälten utstrålar, vilket styrker barnets egna Jagutveckling. Bettelheim (1980) menar, att hjälten visar hur barnet kan uppnå självständighet

---

⁹⁸ Stenström, Walter, *Vem gnaver på min gullost?* (1960), sid. 93-96.

⁹⁹ Luthi, Max, *Det var en gång: om folksagans väsen* (1994), sid. 98-99.

¹⁰⁰ Jung, Carl Gustav, *Människan och hennes symboler* (1992), sid. 166-167.

¹⁰¹ Stenström, Walter, *Vem gnaver på min gullost?* (1960), sid. 98.

¹⁰² Franz, Marie-Louise von, *Sagotolkning* (1987), sid. 51-56.

¹⁰³ Luthi, Max, *Det var en gång: om folksagans väsen* (1994), sid 37- 127.

och harmoni. För att barnet ska kunna stå på egna ben, så måste det också genomgå krävande prövningar, möta faror, lösa problem och vinna segrar. Hjälten visar alltså barnet att denna utveckling är det enda sättet att styrka sig sitt Jag på, och därmed vinna sitt eget kungarike.¹⁰⁴

Sagan slutar således med att pojken vänder sig till prinsessan och säger ”jag ska vara rädd om dej, lilla prinsessa! Jag ska vakta dej för trollen. Och du ska få sitta på siden och ejderdun, medan jag regerar”.¹⁰⁵ Här får prinsessan det som hon allra mest behöver, nämligen trygghet och bekräftelse. Högberg (1996) menar, att vår innersta kärna behöver bli sedd och fullständigt accepterad för vad den är.¹⁰⁶ Det är precis det som pojken gör när han erbjuder prinsessan beskydd från trollen och bekräftelse i form av att han ser hur ömtålig hon är. Han kräver ingenting av prinsessan, utan hon får vara precis den hon är. Ur ett barnpsykologiskt perspektiv, så korresponderar en sådan bekräftelse med det som mamman gör när hon ser och bekräftar sitt barn. Tudor-Sandahl (1989) menar, att när mamman bekräftar sitt barn, så använder hon sitt kroppsspråk och sitt ansikte som en spegel. Då ser barnet sig själv i mammans ansiktsuttryck. På det sättet får barnet sin första bild av sig själv via mammans ansikte, varpå barnets första självbild långsamt och försiktigt byggs upp.¹⁰⁷ På samma sätt ser pojken prinsessan och han förstår vad hon behöver, med andra ord så bekräftar han henne på ett accepterande och helandet sätt. Han erbjuder henne också ett löfte om trygget, och enligt Bettelheim (1980), så finns det inget värre för ett barn än hotet om att bli övergiven. Barnet är oehört rädd för separationer och den ångest som separationer skapar. Ju yngre barnet är desto grymmare upplevs ångesten, och ett barn som helt saknar beskydd och omhändertagande går därför bokstavligt talat under.¹⁰⁸ Den största trösten som ett barn kan få är därför löftet om att aldrig bli övergivet. Pojken erbjuder prinsessan just ett sådant löfte, som består av ett beskydd från trollen, och han erbjuder det så länge som han regerar, vilket med all sannolikhet blir för evigt. Detta skänker en enorm tröst i barnet, som annars är utsatt för separationsångest.

Om vi avslutningsvis gör en grafisk bild över pojkens resa, så visar det sig att resan har rört sig som i en cirkel. Den sista platsen är identisk med den första, eftersom landet han utgick ifrån återvänder han till slut också till. Men han kommer inte hem tomhänt, utan har med sig

---

¹⁰⁴ Bettelheim, Bruno, *Sagens förtrollade värld – folksagornas innebörd och betydelse* (1980), sid. 325.

¹⁰⁵ Stenström, Walter, *Vem gnaver på min gullost?* (1960), sid. 98.

¹⁰⁶ Högberg, Åke, *Att utvecklas med symboler* (1996), sid. 34-35.

¹⁰⁷ Tudor-Sandahl, Patricia, *Det glömda självet* (1989), sid. 44.

¹⁰⁸ Bettelheim, Bruno *Sagens förtrollade värld – folksagornas innebörd och betydelse* (1980), sid. 175.

prinsessan, varpå han också ärver kungariket. Ur ett jungiansk perspektiv, så kan därför resan tolkas som en mandala, dvs en symbolisk bild för helhet.

5. Sammanfattande diskussion

Här återvänder jag till uppsatsens frågeställningar. Den första vill veta hur vi kan förstå *Pojken och trollen eller äventyret* utifrån Jungs psykologi. Den andra vill veta om det eventuellt finns några symboler i *Pojken och trollen eller äventyret*, och hur de i sin tur skulle kunna förklaras utifrån den jungianska psykologin.

Om jag ska försöka besvara frågeställningarna, så kan jag svara att sagan kan tolkas på ett vuxenpsykologiskt och ett barnpsykologiskt sätt. Tolkningen skiftar beroende på vilket perspektiv som används. Tillämpas ett vuxenpsykologiskt perspektiv, så kan jag se hur kungens maktlöshet symboliserar individens Jagsvaghet, vid olika livskriser. Jaget har då kört fast och kan inte uppfylla sin uppgift, utan orsakar förstelning i medvetandet. Detta beror på att individen inte står i förbindelse med de djupare skikten inom sig. Att drottningen dessutom är död symboliserar hur individen förlorat förbindelsen med den kvinnliga sidan hos sig själv, dvs det omedvetna. Då är individens livsflöde försvagat och förtryckt, vilket symboliseras av den nya drottningen, som har förtrollat kungen och övertagit makten. Styvmodern och hennes dotter blir symboler för den falska sidan som upptagit individens medvetande.

Pojken som går att tolka som en symbol för den arketypiska hjälten, ger sig av på grund av att Jaget har tillfogats ett sår. Såret i sig projiceras i regel på individens omgivning, eller så riktas projektionen inåt, mot individen själv. Trollen symboliserar individens bortträngda sidor, som lagrats till ett berg av starka emotioner, vilket hindrar individen från att komma i kontakt med sin innersta kärna. Prinsessan symboliserar individens innersta kärna, dvs Självet, och när hjälten befriar prinsessan, så visar han vägen ut ur det stillastående tillståndet. Hjälten visar alltså hur förbindelsen mellan individens medvetna del kan återuppta förbindelsen med Självet. Genom mod och list går det att beseгра trollen, vilket också blir vägen till personlig utveckling och helhet för individen. Föreningen mellan pojken och prinsessan symboliserar att det som förut legat dolt inom individen, och orsakat lidande, nu har integreras i medvetandet. Guldets och kungakronans lysande egenskaper, vilket korreponderar med individen som tagit sig ur det stillastående tillståndet. Sagopersonalen är

i stort symboler för det som Jung kallade för arketyper, vilket framgår av deras universella drag. Därför återfinner vi dem i mängder av sagor, myter och litteratur världen över.

Tillämpas ett barnpsykologiskt perspektiv, så blir sagotolkningen lite annorlunda. Då kan jag tolka gestalterna i sagan som projektionsobjekt, och på dessa projektionsobjekt kan barnet hänga upp sina emotioner på. Barnets negativa emotioner inför sin egen mamma hängs då upp på styvmodern, vilket blir viktigt för barnet eftersom det har svårt att förena mammas snälla sidor med de mer elaka. Detta sker harmlöst och utan att barnet överväldigas av sina egna skuld känslor. På samma sätt kan barnet projicera sina goda emotioner inför sin mamma på den döda drottningen, och därmed bibehålla bilden av den goda modern. Om projektionsobjekten hade uteblivit, så hade barnet förmodligen förträngt emotionerna, varpå de hade förpassats till det omedvetna. På liknande sätt kan barnet projicera sitt Jag på hjälten, vilket innebär att barnet stärker sin egen Jagutveckling. Barnet identifierar sig med hur hjälten tar sig an trollen och hur han befriar prinsessan, vilket styrker barnet i mötet med sina egna inre och yttre troll.

Jag kan därför tolka projektionsobjekten som positiva, eftersom de hjälper barnet att närma sig sina egna inre troll. Projektionsobjekten medverkar i en emotionell katharsis, där barnets ångest kan lindras, men också där mod och Jagstyrka kan utvecklas. Barnet lär sig därmed att hantera och kontrollera sina positiva och negativa emotioner, vilket är viktigt för barnets utvecklingen mot mognad och helhet.

Sagan som jag analyserat visar upp arketypiska mönster för barnet, som till exempel hur man klarar sig ensam, hur man möter faror, hur man antar prövningar, hur man fattar beslut, hur man härdar ut och hur man blir självständig. Sagans innehåll och sagans personal svarar alltså mot barnets inre upplevelser och svårigheter. Innehållet och personalen i sagan som jag analyserat är med andra ord arketypiska symboler, som barnet känner igen sig i, oavsett vilken världsdel barnet än kommer ifrån. Det är en av förklaringarna till sagans magi.

Projektionsobjekten hjälper alltså barnet att sortera och skapa ordning i sitt inre kaos. När barnet därför ber mamma eller pappa att läsa en saga, så betyder det i djupare mening att barnet vill höra något som svarar mot barnets egna livssvårigheter. Detta var förmodligen en av anledningarna till varför min pappa, för 25 år sedan, tvingades läsa om just pojken, trollen och den vackra lilla prinsessan.

Källförteckning

Primärlitteratur

Stenström, Walter (1960) *Vem gnaver på min gullost?* Örebro. Svensk lärartidnings förlag.

Sekundärlitteratur

Brudal, Paul Jan (1986) *Sagan och det omedvetna språket*. Falköping. Nordstedt. ISBN 91-1863091.

Bettelheim Bruno (1980) *Sagens förtrollade värld – folksagornas innebörd och betydelse*. Almqvist&Wiksell Förlag. ISBN 91-20-06031-9.

Caisson, Gunilla (1999) *Drömmens drakar och demoner*. Västerås. ICA Förlaget. ISBN 91-534-2076-4.

Franz, Marie-Louise von (1977) *Sökandet efter Självet*. Gedins förlag. ISBN 91-7964-041-9.

Franz, Marie-Louise von (1994) *Skuggan och det onda i sagan*. Falun. Scand Book AB. ISBN 91-7964149-0.

Franz, Marie-Louise von (1987) *Sagotolkning*. Malmö. Grafica AB. ISBN 91-7964-014-1.

Freud, Sigmund (1913) *The occurrence in dreams of material from fairy tales*. Volume XII (1911-1913).

Furuland, Lars&Orvig, Mary (1984) *Vem är vem – i barn och ungdomslitteraturen*. Stockholm. Rabén&Sjögren AB. ISBN 91 29 569281.

Geels, Anton (1999) *Den religiösa människan*. Natur&kultur. ISBN 91-27-07499-4

Hark, Helmut (1999) *Jungianska grundbegrepp från A till Ö*. Stockholm. Natur&kultur. ISBN 91-27-07531-1

Hildebrand, Bengt&Wieselgren, Oscar (1954) *Svenska män och kvinnor - biografisk uppslagsbok*. Stockholm. Åhlén&Åkerlunds boktryckeri.

Högberg, Åke (1984) *Symboler, sagor, metaforer : och deras användning i terapi*. Helsingborg. Wahlström & Widstrand. ISBN 91-46-14743-8.

Högberg, Åke (1996) *Att utvecklas med symboler: en vägvisare till symbolvärldens teori och praktik*. Helsingborg. Wahlström & Widstrand. ISBN 91-45-13343-6.

Jacobi, Jolanda (1973) *C G Jungs psykologi*. Malmö. Berghs Förlag AB. ISBN 91-502-0573-0

Jung, Carl Gustav (1992) *Människan och hennes symboler*. Stockholm. Forum. ISBN 91-37-10242-7.

Jung Carl Gustav (1995) *Arketyper och drömmar*. Stockholm. Natur&kultur. ISBN 91-27-02187-4.

Jung Carl Gustav (2000) *Aion – Om självet symbolhistoria*. Stockholm. Natur&kultur. ISBN 91-27-05785-2.

Lundqvist, Ulla (1987) *Begrundande läsning*. Stockholm. Utbildningsförlaget. ISBN 91- 21-14199-1

Luthi Max, (1994) *Det var en gång: om folksagans väsen*. Falun. Scand Book AB. ISBN 91-7964-151-2.

Pascal, Eugene (1993) *Jung i våra liv – praktisk tillämpningar av Jungs Teorier*. Svenska Dagbladets Förlag AB ISBN 91-7738-342-7

Propp Vladimir (1971) *Sagans morfologi*. Texas press. ISBN 97-80292783768.

Patel Runa&Davidson Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund. Studentlitteratur. ISBN 91-44-02288-3.

Tudor-Sandahl Patricia (1989) *Det glömda självet*. Stockholm. Wahlström&Widstrand ISBN 91-46-15703-4.

Wulf, David (1993) *Religionspsykologi*. Lund. Studentlitteratur. ISBN 91-44-34021-4

Elektroniska källor

<http://www.sodra.skadebanan.se> (hämtat 2009-05-11)

<http://video ldc.lu.se/fc97h1.htm> (föreläsning av Ingela Romare, hämtat 2009-05-08)